

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ

Мова – спосіб спілкування. А іноземна мова – найважливіший засіб міжнародного спілкування. Усе змінюється, змінюється світ і вимоги життя. сучасність вимагає від людини ґрунтовних знань техніки, сучасних технологій, володіння хоча б однією іноземною мовою. В ідеалі, випускник вищого технічного навчального закладу має бути спроможним скласти конкуренцію фахівцям за кордоном. Ми вважаємо, що задача викладача іноземної мови допомогти студентам засвоїти предмет якомога краще. У свою чергу рішення поставленої задачі неможливе без застосування методів навчання.

Огляд методичної літератури свідчить про те, що проблема використання методичних основ, принципів і прийомів розглядається з різних позицій у працях Г. Баранової, І. Бім, І. Верещагіної, Л. Морської, С. Ніколаївої, Г. Рогової, Л. Смелякової.

Різні аспекти застосування методики як науки, методів і принципів навчання іноземній мові розкриті в працях О. Бігич, Н. Бражник, Г. Гранюк, Т. Олійник, К. Онищенко, О. Петрашук, О. Петренко, Л. Сажко, Е. Хоменко, Л. Щербатюк.

Метою статті є висвітлення основних аспектів і методологічних основ навчання іноземним мовам як компонента професійної освіти, а також спробувати теоретично проаналізувати проблеми специфіки методики викладання іноземної мови як науки та розкрити історичну необхідність виникнення методичних напрямлень і вчень.

На нашу думку, актуальність теми визначається такими обставинами: 1) виходом України у світовий інформаційний простір, спілкування англійською через Інтернет; 2)

особистою зацікавленістю майбутніх фахівців в оволодінні іноземною мовою для досягнення життєвого успіху в новій Україні; 3) розвитком методики і лінгводидактики як наук і появою в них нових підходів.

Як зазначає А. Щукін, методологічні основи навчання іноземним мовам – вихідні положення, які зумовлюють зміст, цілі, методи, принципи, підходи до навчання мови [9]. Ми повністю підтримуємо думку А. Щукіна про те, що «технологія навчання - сукупність найбільш раціональних способів наукової організації праці, які забезпечують досягнення поставленої мети навчання за мінімальний час з найменшою витратою сил і коштів» [9].

Методика як наука тісно пов'язана з концепцією навчального процесу, його основними компонентами, які й складають сукупність об'єктів вивчення та об'єктів дослідження. До основних компонентів навчального процесу належать: 1) навчаюча діяльність учителя; 2) навчальна діяльність учнів; 3) організація навчання [6, с.15]. Будь-який процес навчання – це процес сумісної діяльності вчителя та учнів. Навчання – це акт взаємодії того, хто навчає, з тим, кого навчають. Об'єктом методики викладання іноземних мов є навчання, а її предметом – метод навчання. Між предметом і об'єктом існує двосторонній зв'язок [6, с.16].

В історії викладання іноземних мов розрізняють два періоди: перший – період суб'єктивного характеру; другий – період створення об'єктивного наукового синтезу.

Перший період характеризується відносно слабкою розвиненістю базисних наук, якими методика зобов'язана користуватися, наприклад психологією мови, яка сама нещодавно переживала свій «перший період». Недостатнім інтересом методистів до наук, які вже стали науковими об'єктивними істинами. Явища, які критикувалися, розглядалися поза умовою їх дії, поза взаємозв'язку з іншими діями. Тому методичні рекомендації попередника, і разом з тим іноді і цілі, способи навчання, оголошувалися непридатними в усіх умовах, хоча їх негативну роль треба було прояснити занадто широко, а також впливом інших компонентів навчання та ін.

Під час вибору із системи навчання своїх попередників одну або декілька негативних сторін, нове направлення звичайно розробляло їх антиподи, що саме по собі мало позитивні сторони. При протиставленні нового старому часто порушувався закон єдності і боротьби протилежностей, їх взаємного проникнення, тобто явища, виключаючи один одного. На мою думку, ці явища насправді не виключають, а доповнюють один одного в навчальному процесі.

Варто зазначити, що стосовно взаємовідношень між методичними направленнями та іншими науками, то в них нерідко були випадки неякісного суб'єктивного використання даних цих наук, до того ж іноді неправильно зрозумілих.

Прикладом може служити спроба побудувати навчання іноземним мовам за зразком засвоєння рідної мови маленькими дітьми, відома у зарубіжній методиці під назвою «the childhood fallacy». Посилаючись на цей зразок, багато методистів рекомендували продовжувати початковий період чистого слухання і перебільшували роль вправ у розумінні монологічного мовлення на слух.

Задача другого періоду – витвір системи навчання іноземним словам. Виконання цієї задачі стало можливим завдяки цілому ряду умов.

Методичні спрямування детально розробили окремі компоненти процесу навчання іноземним словам і висунули немало перспективних положень, що можуть стимулювати подальше дослідження.

Ці досягнення стали «будівельним камінням» наступного наукового синтезу. В цьому відношенні велику роль зіграло дослідження негативного досвіду періоду боротьби за зміни крайнощів.

Він дав можливість застосовувати до конкретного матеріалу методичних проблем ряд помилок методичних принципів, котрі як свого роду застереження, допомагають уникнути помилок під час аналізу, оцінюванні та узагальненні методичних фактів.

Принципи навчання – вихідні положення, які визначають вимоги до навчального процесу у цілому та його складових (цілей, завдань, методів, засобів, організаційних форм, процесу навчання) [10, с.147].

Розділ 4 **Робота вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації в умовах інтенсифікації навчально-виховного процесу**

Це, по-перше, принцип прагнення до можливо повного обліку факторів, які визначають характер навчання на кожному етапі навчального процесу та його перспектив, і, по-друге, принцип встановлення правильного взаємозв'язку між ними, який передбачає: а) визначення ієрархії факторів, тобто розмежує головні та другорядні; б) вміння відрізнити взаємовиключаючі фактори від взаємодоповнюючих; в) дослідження максимальної кількості взаємозв'язків поміж факторами.

Необхідність можливо повного обліку факторів та їх взаємодії впливає зі значення методики як науки, з того місця, яке воно займає у системі наук взагалі.

Є науки, де під час чіткого здійснення цілком певного комплексу умов, обов'язково відбуваються певні події, є також науки, де цей комплекс умов і факторів визначений недостатньо, або цих факторів така кількість, що іноді неможливо передбачити появу певної події та результату.

Щоб створити, наприклад, кращий шлях засвоєння якогось мовного явища, необхідно врахувати практично необмежену кількість умов, а так як це неможливо, то слід щонайменше прямувати до їх можливо повного обліку на достатньо широкому дослідницькому матеріалі і правильно оцінювати роль кожної взаємодії з іншими.

Все вищезазначене можна ілюструвати на прикладі оцінки перекладу з рідної мови на іншу мову, як аспекти мовного матеріалу. Під час роботи у Вінницькому технічному коледжі ми з'ясували, що на рівень володіння перекладом впливає наявність або відсутність інтерференції рідної й іноземної мови, об'єм вправи для перекладу, кількість та характер додаткових перешкод, питання застосування підказок, наявність або відсутність різноманітних ознак комунікативності перекладних вправ, теми та характер виконання, кількість навчальних годин на навчальний період, кількість студентів у групі та їх базисна підготовка в школі.

Інша обставина, яка сприяє подоланню суб'єктивної стадії розвитку методики – це значно підвищений рівень базисних наук. Дані цих наук допомогли розкрити невідомі до того взаємозв'язки між явищами, які виключають одноманітні рішення в методиці.

Теорія формування розумових дій і дослідження в галузі автоматизації примусили методистів по новому дивитися на роль усвідомленого конструювання і виявили одноманітність усіх протилежних точок зору, які існували раніше.

Розвиток науки і техніки дав учителям та учням нові форми комунікації, нові типи вирішення абстрактних і конкретних завдань, перетворюючи вчителя з транслятора готових ідей у натхненника інтелектуального та творчого потенціалу учня. Майбутнє за системою навчання *учень-технологія-учитель*, за якої викладач перетворюється на педагога-методолога, а учень стає активним учасником процесу навчання. Педагогічна майстерність сучасного вчителя має розвиватись не через забезпечення його великою кількістю посібників і широке використання ним готових поурочних розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність.

Ще на початку 20-х рр. минулого століття у працях відомих педагогів В. Бехтерева, І. Павлова, А. Ухтомського, С. Шацького з'являються терміни «педагогічна технологія» та «педагогічна техніка».

Педагогічна техніка визначалась у педагогічній енциклопедії 30-х рр. як сукупність прийомів і засобів спрямованих на чітку й ефективну організацію навчальних занять. Минуло майже сто років відтоді, а в сучасній педагогічній літературі й досі не існує єдиних визначень понять освітні, педагогічні, навчальні технології.

Можна припустити, що відмінність між технологією і методикою в сфері освіти полягає в тому ж, в чому відмінність між технологією й ремісництвом у виробничій сфері. На думку деяких дослідників, технологію від методики відрізняють два принципових моменти: гарантія кінцевого результату й проектування майбутнього навчального процесу. Ми вважаємо, що педагогічна технологія - набір процедур, які поновлюють професійну діяльність учителя і гарантують кінцевий запланований результат. Окрім того, методика виникає в результаті узагальнення досвіду або впровадженні нових засобів. Технологія ж проектується, виходячи з

конкретних умов, та орієнтується на заданий, а не на передбачуваний результат. Технологія, на відміну від методик, не допускає варіативності, з неї не можна викинути якийсь елемент. Технологічний підхід не допускає пошукової діяльності, спроб, тут не може бути помилок. Для технологічного навчання іноземній мові обов'язковим є постійний зворотний зв'язок.

Як бачимо, з'явилося прагнення поєднувати у навчальному процесі елементи, які раніше розглядалися як виключаючі один одного. Варто зазначити, що це прагнення є об'єктивним відображенням у методиці та методології багатогранності, взаємозв'язку мовних процесів, які розкрилися перед методистами. Ось тут, на наш погляд, основним стало питання про умови та межі застосування способу навчання або виду вправи, а не питання про придатність чи непридатність.

А отже, на другому етапі розвитку, методика все ширше використовується даними інших наук і потрапляє в залежність від них. Але ця залежність носить складний діалектичний характер, без розуміння якого неможливе утворення науково-об'єктивної системи навчання іноземним мовам.

Ми впевнені, що методика викладання іноземних мов, коли використовує дані однієї із базисних наук, зобов'язана критично співвіднести їх: 1) з іншими даними цієї науки; 2) з даними інших базисних наук; 3) з умовами навчання.

Тому методику можна розглядати як науку про те, яким чином, керуючись даними педагогіки, психології, лінгвістики і інших наук, в постійному співвідношенні їх між собою і з умовами навчання, добитися кращого із можливих результатів у навчанні іноземним мовам.

Розуміння важливості методичних аспектів піднімає важливість принципів навчання. Принцип укомплектованості включає в себе висунуті в методичній літературі принципи ситуативності і мовної спрямованості. Принцип співвідношення з явищами іноземної мови піднімає питання про врахування інтерференції між явищами мови, яка вивчається, використанням подібностей між раніше засвоєними і новими явищами.

Як підкреслює С. Ніколаєва, метод навчання нерідної мови – це напрям у навчанні, який реалізує цілі, завдання, зміст навчання мови і зумовлює шляхи та способи їх досягнення [8, с.265]. Отже ми бачимо, що метод навчання спільно з методичними принципами, аспектами та прийомами складають основу наукової побудови курсу навчання іноземним мовам. Саме з цього робимо висновок про важливість їх застосування у професійній освіті. Ось чому ми вважаємо необхідним враховувати методичні основи, принципи та методи у викладанні іноземної мови.

Література:

1. Баранова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: Монографія. / Г.В. Баранова. – Київ: Фірма «ІНККОС», 2005. – 315 с. – ISBN 966-8347-18-8.
2. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в школе: Пробл. и перспективы: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2103 «Иностр. яз.» / И. Л. Бим. - М.: Просвещение, 1988. - 256 с. – ISBN 5-09-000873-6.
3. Кнодель Л. В. Психолого-педагогические аспекты обучения иностранным языкам: Монография. / Л. В. Кнодель. - Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2009.- 256с.- Библиогр.: 233-256 с. – ISBN 978-966-437-134-4.
4. Коньшева А. В. Современные методы обучения английскому языку.- 3-е изд. / А. В. Коньшева. - Мн.: ТетраСистемс, 2005.- 176 с. – ISBN 985-470-265-0.
5. Madeline E. Ehrman, Betty Lou Leaver and Rebeccar L. Oxford. A Brief Overview of Individual Differences in Second Language Learning. System 31: 313-30. - 2003.
6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керів. С. Ю. Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002.- 328 с. – ISBN 966-7043-45-2.
7. Морська Л.І. Теорія та практика методики навчання англійської мови. / Л. І. Морська. - Тернопіль: Астон, 2003.- 248 с. – ISBN 966-308-010-8.
8. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник. / С. Ю. Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2008.- 285 с. – ISBN 978-966-8995-18-7.
9. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. – М.: Астрель, 2007. – 746 с. – ISBN 5-17-040803-X.
10. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов. / А. Н. Щукин. - М.: Филоматис, 2004.- 416 с. – ISBN 5-204-00341-X.

Розділ 4 **Робота вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації в умовах інтенсифікації навчально-виховного процесу**

Були розглянуті головні методологічні аспекти та основи навчання іноземних мов. Теоретично проаналізовані проблеми специфіки методики викладання іноземним мовам як науки та розкрита історична необхідність виникнення різних методичних вчень і напрямлень.

Ключові слова: методологія, принцип, іноземні мови, аспекти, основи, направлення, методика, педагогічна технологія, метод.

Рассмотрены методологические аспекты и основы обучения иностранных языков. Проанализированы проблемы специфики методики преподавания иностранных языков, а также раскрыта историческая необходимость появления методических учений и направлений.

Ключевые слова: методология, принцип, иностранные языки, аспекты, основы, направления, методика, педагогическая технология, метод.

This article has as its objective to consider methodological principles and aspects of foreign languages teaching. The problems of methodology in foreign languages teaching have been analyzed. The article deals with the question of the historical necessity of appearance of the methodological directions.

Keywords: methodology, principle, foreign languages, aspects, basics, directions, methods of teaching, teaching technology, method.